

RECENZJE

AGNIESZKA WIERZBICKA, *DYDAKTYCZNE I KOMUNIKACYJNE ASPEKTY E-EDUKACJI AKADEMICKIEJ*. WYDAWNICTWO UNIwersytetu ŁÓDZKIEGO, ŁÓDŹ 2019, STR. 252

Nauczanie zdalne w warunkach szkoły wyższej odegrało nieocenioną rolę w trakcie pandemii koronawirusa, umożliwiając realizację kształcenia akademickiego oraz komunikację pomiędzy wykładowcami a studentami. E-edukacja akademicka stała się integralnym elementem procesu kształcenia i wirtualizacji uczelni. Poprogramy e-learningowe nadal są wykorzystywane „do poszerzania oferty edukacyjnej nie tylko dla studentów, ale i absolwentów, dla których są one często jedyną formą uzupełnienia wykształcenia, wiedzy i umiejętności, z której mogą skorzystać ze względu na miejsce zamieszkania i tryb pracy zawodowej” (Mokwa-Tarnowska 2017: 15). Należy podkreślić, że rosnące zainteresowanie nauczycieli akademickich nowymi technologiami i możliwością ich wykorzystania w dydaktyce obserwuje się od ponad dwudziestu lat, jeszcze przed pandemią wykładowcy nauczali w formule e-learningu, czego przykładem jest wydana przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego publikacja Agnieszki Wierzbickiej zatytułowana „Dydaktyczne i komunikacyjne aspekty e-edukacji akademickiej”. Monografia stanowi kompleksowe opracowanie projektu e-zajęć na uczelni wyższej oraz metodycznie dopracowaną analizę perspektywy komunikacyjnej na platformie wirtualnej. Podjęta przez autorkę problematyka została przedstawiona w sześciu rozdziałach, poprzedzonych wprowadzeniem, a zakończonych podsumowaniem. Rozdział pierwszy wprowadza czytelnika do świata e-edukacji, zaznajamia z definicjami i terminologią, rozdziały od drugiego do szóstego stanowią część praktyczną monografii, z podziałem na część dydaktyczną (rozdziały II, III) oraz komunikacyjną (rozdziały IV, V, VI). Informacje zaprezentowane w każdym z rozdziałów zostały uzupełnione łącznie 70 rysunkami i 14 tabelami, które odnoszą się do poruszanych w nich treści, których spis znajduje się na końcu książki razem z bibliografią, aneksem oraz abstraktem.

Rozdział pierwszy to część teoretyczna, w której została wyjaśniona i uporządkowana terminologia związana z e-edukacją. Precyzyjne definicje kluczowych pojęć Autorka poprzedza rozważaniami na temat pojęć, których używa się do określenia e-learningu. Następnie w przekrojowy sposób przedstawia zasoby instytucji edukacyjnej niezbędne do systemowego wdrożenia e-kształcenia, omawiając je w kontekście akademickim. W końcowej części rozdziału omawia

podstawy pedagogiczne e-edukacji oraz rozwój kształcenia na przełomie XX i XXI wieku w oparciu o rolę nauczyciela i wykorzystanie mediów.

W części dydaktycznej (rozdział drugi i trzeci) Autorka opisuje założenia metodyczne projektu e-zajęć według modelu ADDIE (skrótowiec utworzony od pierwszych liter oznaczających kolejne fazy pracy: Analysis, Design, Development, Implementation, Evaluation), który został wykorzystany przez Autorkę na e-zajęciach przeprowadzonych w formule mieszanej. Studium przypadku, jakie stanowi e-konwersatorium z kultury języka polskiego, przedstawia poszczególne etapy realizacji projektu metodycznego, ukazuje, w jaki sposób Autorka projektuje koncepcję dydaktyczną i różnorodne aktywności podczas e-zajęć oraz jak odnoszą się do nich i oceniają je sami uczestnicy. W związku z tym, że platformę edukacyjną należy traktować jako środek komunikacji i narzędzie poznania, Autorka w pytaniach zamieszczonych w ankietach ewaluacyjnych dla studentów zamieściła zarówno pytania dotyczące klarowności celów edukacyjnych i zasad uczestnictwa w zajęciach, jak również dotyczące podejmowanych przez prowadzącą działań tj. motywacji, aktywizacji, komunikacji i oceniania. Otrzymane dane i ich szczegółowa prezentacja, jak stwierdza Wierzbicka, dają pewien pogląd na temat kluczowych elementów e-zajęć i mogą stanowić wskazówkę, jak projektować i prowadzić e-zajęcia, utrzymując zarówno wysoki poziom merytoryczny, jak i odpowiadając na oczekiwania studentów.

W rozdziale drugim Autorka poddaje wnikliwej analizie proces projektowania metodycznego e-zajęć w oparciu o powtarzalny cykl, który jest możliwy do zastosowania niezależnie od nauczanego przedmiotu. Zaprezentowany został Czytelnikowi uniwersalny system stosowany w e-edukacji Instructional System Design (ISD), który w prosty i dostępny sposób opisuje model ADDIE. Badaczka szczegółowo omawia każdy z pięciu etapów projektu edukacyjnego, na który składa się: analiza, projektowanie, opracowanie, realizacja i ewaluacja oraz wskazuje, że z powodzeniem można je dostosować do warunków szkoły wyższej i wymogów kształcenia akademickiego w Polsce. Nauczyciele mogą dowiedzieć się, jakie kwestie powinni poddać analizie przed przystąpieniem do przygotowywania e-zajęć, jak prawidłowo zaprojektować koncepcję dydaktyczną e-zajęć, uwzględniając konkretne metody, środki dydaktyczne i technologie, w jaki sposób opracować poszczególne elementy procesu dydaktycznego, który obejmuje instrukcje, materiały i wszystkie zasoby edukacyjne wykorzystywane na platformie edukacyjnej. Autorka następnie wprowadza Czytelnika w etap realizacji e-zajęć, który powinien być prowadzony równoległe z etapem monitorowania i ewaluacji oraz podkreśla, że efektywna ewaluacja odpowiada na pytania „co należy zmienić”, „w jaki sposób” i „jak osiągnąć założone cele i efekty”, jest procesem poszukiwania informacji zwrotnej, zarówno na podstawie opinii uczestników, jak i osiągniętych wyników po zakończeniu e-zajęć.

Rozdział trzeci stanowi uzupełnienie rozdziału drugiego i przedstawia studium przypadku z konwersatorium z kultury języka polskiego opracowanego przez Wierzbicką według modelu ADDIE. Realizacja e-konwersatorium, pomimo wielu

gotowych i opracowanych materiałów, wymagała od Autorki znacznego zaangażowania czasu i pracy, gdyż sposób przekazywania i budowania wiedzy na zajęciach online różni się od tradycyjnego. Podstawą przygotowania do e-zajęć było opracowanie ich wymiernych efektów kształcenia w obszarze wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych, następnie czytelnik zapoznaje się z fazą projektowania, poszukiwania odpowiednich materiałów internetowych i opracowania dedykowanych zasobów elektronicznych. Wizualizacja omawianych na zajęciach treści wymagała odpowiedniego doboru środków dydaktycznych m.in. stworzenia prezentacji multimedialnych, wykorzystania materiałów internetowych, graficznego ukazania procesów językowych oraz zastosowania wykresów, schematów i zestawień w tabelach. Badaczka udostępnia czytelnikowi materiały, jakie wykorzystywała do budowania i utrwalania wiedzy, jakie testy sprawdzające projektowała oraz zamieszcza przykładowe zadania aktywizujące i motywujące. W końcowej części rozdziału znajdują się wyniki badania ankietowego studentów, w tym szczegółowa analiza odpowiedzi na każde z przygotowanych pytań.

Rozdział czwarty, piąty i szósty został poświęcony aspektom komunikacyjnym. Wskazano najważniejsze składowe sytuacje komunikacyjnej czyli cechy pragmatyczne poszczególnych komunikatów w czasie e-zajęć, analizę interakcji zachodzących między nauczycielami a studentami oraz strategie i praktyki komunikacyjne, charakterystyczne dla e-dydaktyki i dyskursu akademickiego.

W rozdziale czwartym czytelnik zapoznaje się z założeniami komunikacyjnymi e-learningu. Wierzbicka w pierwszej części rozdziału szkicuje jak kształtował się dialog edukacyjny wraz z rozwojem technologii informacyjnych i Internetu, następnie kompleksowo omawia założenia sytuacji komunikacyjnej podczas e-zajęć, aby w końcowej części skupić swoją uwagę na poszczególnych modelach komunikacji w Internecie i e-edukacji, ukazując łączące je podobieństwa i wskazując różnice. Poczynając od opisu podstawowych komponentów schematów i sytuacji komunikacyjnych oraz uwzględniając zespół elementów towarzyszących wypowiedziom tj. nadawcę i odbiorcę, kontakt, synchroniczną i asynchroniczną przestrzeń, czas komunikacji, kod językowy i pozajęzykowy, Autorka przedstawia e-edukację z podziałem na formy e-zajęć i modele komunikowania, uwypuklając model zapośredniczonej komunikacji jednostronnej w edukacji realizowanej w formie samokształcenia w sieci oraz model komunikacji opartej na interakcji na e-zajęciach. Badaczka jednocześnie podsumowuje, że „komunikacja podczas e-edukacji nie przebiega według jednego utrwalonego modelu”. Zaprezentowany czytelnikowi paradygmat badawczy traktuje komunikację na akademickiej platformie edukacyjnej kompleksowo, jako motywowaną przez nauczycieli akademickich i studentów, jak i szeroko pojęty kontekst społeczno- kulturowo- ideologiczny. Jak podkreśla w swojej pracy, „w świecie wykreowanym przez platformę przy coraz większym udziale nowoczesnych [...] technologii różnorodność celów i potrzeb edukacyjnych wywiera wpływ na wybór metod i narzędzi umożliwiających [...] porozumiewanie się”, a „nauczyciele jak i sami studenci mogą spodziewać się konieczności modyfikowania na platformie edukacyjnej własnych zwyczajów i symbolicznych

interakcji, do których przyzwyczała ich istniejąca kultura uczelni oraz kultura sieci”.

Rozdział piąty, stanowiący uszczegółowienie poprzedniego, został poświęcony komunikacyjnemu aspektom e-edukacji akademickiej, zaznajamiając czytelnika z intencjonalnymi działaniami komunikacyjnymi i strukturami znaczeniowymi organizującymi przekaz językowy. Rozdział ten w niezwykle przystępny i kompetentny sposób systematyzuje strategie konwersacyjne podczas e-zajęć, przybliżając czytelnikowi nie tylko budowę komunikatu inicjującego z jego tytułem, częścią otwierającą, główną i zamykającą, ale również poddając analizie wpływ sposobów moderowania dyskusji na forach na zaangażowanie studentów i sam przebieg zajęć. Analizie poddano 112 obszarów e-zajęć, następnie omówiono schematy prowadzenia dyskusji tematycznych na forach. Dokładne przykłady użytych komunikatów inicjujących kontakt i ich analiza zachęcają do refleksji nad wpływem zamieszczanych przez nauczyciela postów na motywację lub zniechęcenie studentów, interakcje podczas e-zajęć oraz osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia. Wierzbicka podkreśla, że wykorzystanie „jedynie rozbudowanych strategii informacyjno-weryfikacyjnych, aksjologiczno-emotywnych, behawioralnych i metadyskursywnych umożliwia utrzymanie kontaktu ze studentami przez cały czas trwania e-zajęć i realizację celów dydaktycznych”.

Rozdział szósty „Dystans w komunikacji na zajęciach zdalnych” odnosi się do relacji nauczyciel akademicki-student w komunikacji zdalnej i opisuje zjawisko dystansu i jego skracania, które, jak zostało podkreślone, wynika z braku bezpośredniego kontaktu nadawcy i odbiorcy, wpływu mediów i wyniesienia przyzwyczajeń z codziennych kontaktów internetowych. Analizie poddano wykorzystywane na e-zajęciach formy adresatywne, powitania, kolokwializmy i ekspresywizmy, modyfikację pisowni i interpunkcji oraz emotikony. Czytelnik pozna tu, z jednej strony, przedstawione i przeanalizowane przykłady sformułowań stosowane na e-zajęciach, z drugiej zaś może zweryfikować własne wypowiedzi. Szczególną uwagę poświęcono zagadnieniu dystansu, który „w komunikacji między wykładowcą a studentem jest konsekwencją postawy nauczyciela, a osoba ucząca się, mając świadomość bycia zależną od nauczyciela, przyjmuje styl, który jest odpowiedzią na określone zachowania językowe wykładowcy”. Analiza wypowiedzi pokazuje, że podczas e-edukacji częściej mamy do czynienia ze zbliżeniem relacji nauczyciel-student niż podczas zajęć stacjonarnych.

Monografia kończy się posumowaniem, w którym Autorka krótko charakteryzuje dydaktyczne i komunikacyjne aspekty e-edukacji opierając się o wnioski z przeanalizowanego materiału badawczego.

Niniejsza książka jest adresowana zarówno do nauczycieli akademickich, którzy interesują się e-learningiem, jak i innych nauczycieli, którzy chcieliby poszerzyć swoją wiedzę z zakresu e-edukacji od strony rozwiązań dydaktycznych. Pozytcję tę czytelnik może traktować, jako wzorzec do stworzenia własnych modeli komunikacyjnych na e-zajęciach. Przytoczone przykłady, analizy i interpretacje prezentują, jak przygotować i przeprowadzić efektywne e-zajęcia na uczelni

wyższej. Publikacja może również stanowić cenną podpowiedź dla odbiorców, którzy poszukują możliwości wykorzystania e-dydaktyki na różnych płaszczyznach i w różnych obszarach. Lektura monografii pozwala przygotować zajęcia według modelu ADDIE, gdyż szczegółowo omawia założenia teoretyczne e-projektu i skrupulatnie przedstawia poszczególne jego etapy w działaniu.

Niezaprzeczalnym atutem książki jest umiejętne przedstawienie wiedzy teoretycznej i jej praktycznego zastosowania podczas zajęć zdalnych, których najważniejszym celem, zgodnie z publikacją autorstwa Donelan *et al.* (2010), powinno być promowanie i stymulowanie samorefleksji, samouczenia się, zwiększanie motywacji i zachęcanie do refleksji nad poznaną wiedzą. Wszystko to sprawia, że niniejszą monografię można uznać za wartościowe i cenne źródło wiedzy z zakresu projektowania, realizacji i moderowania e-zajęć akademickich na platformie edukacyjnej.

KATARZYNA GAJDA

REFERENCES

- DONELAN H., KEAR K., RAMAGE M. (2010): *Online communication and collaboration: A reader*, Routledge, London, New York.
- MOKWA-TARNOWSKA L. (2017): *E-learning i blended learning w nauczaniu akademickim. Zagadnienia metodyczne*, Wydawnictwo Politechniki Gdańskiej, Gdańsk.